

AURKIBIDEA

Mapak	xi
Taulak	xiii
Hitzaurrea (Ricardo Gómez López)	xv
Aitzinsolasa eta eskerrak	xvii
I. Sarrera	1
1.1. Aurkezpena eta helburuak	1
1.2. Metodologiak: dialektologia historikoa eta filologia uztartuz	3
1.2.1. Dialektologia historikoa	4
1.2.2. Filologia	9
1.3. Testuen fidagarritasun mailaz zenbait ohar	14
1.3.1. Tradizio idatziaren pisua	16
1.3.2. Testuen kategorizazioa: fidagarritasun eskala	17
1.3.3. Testuen kokapena: <i>usus scribendi</i> eta aingura testuak	20
1.4. Aurrekariak eta ikergaiaren egoera	21
1.4.1. Autore zaharrak goi-nafarrerari buruz mintzo	22
1.4.2. L. L. Bonaparte (1869)	24
1.4.3. J. Caro Baroja (1945)	25
1.4.4. R. M. Pagola (1995b)	25
1.4.5. K. Zuazo (1998a, 1998b, 2003, 2008, 2014)	26
1.4.6. I. Camino (2003a, 2003b, 2009)	26
1.4.7. Laburbilduz	27
1.5. Zergatik eta zertarako ikertu goi-nafarrera arkaiko eta zaharra	27
1.6. Zedariak: corpora geografikoki eta kronologikoki mugatzen	28
1.7. Corpusaren aurkezpena eta gogoetak izaeraz eta egoeraz	38
1.7.1. Corpora	38
1.7.2. Goi-nafarreraren tradizio idatziaz bi hitz	43

II. Testuak	49
2.1. Edizio irizpideak	49
2.1.1. Laburdurak	51
2.1.2. Grafia	51
2.1.3. Hitzen banaketa	53
2.1.4. Puntuazioa	54
2.1.5. Testuaren antolamendua: lerroak, paragrafoak eta orrialdeak	54
2.1.6. Erdarazko hitz eta esaldiak	54
2.1.7. Ikur diakritikoak	54
2.1.8. Hutsak	55
2.2. Goi-nafarrera arkaiko eta zaharreko testu laburrak	55
2.2.1. Matxin Zalba eta Martin San Martinen arteko gutunak	55
2.2.2. Pater noster txikia	58
2.2.3. Kondestablearen koplak	60
2.2.4. Arnold von Harffen hiztegia	62
2.2.5. <i>Breviarium</i> eko hilabete izenak	65
2.2.6. Etxalekuko bertsoak	66
2.2.7. Ezkontza fedetak	68
2.2.7.1. Uitz	68
2.2.7.2. Arizkuren	70
2.2.7.3. Beorburu	71
2.2.7.4. Uterga	74
2.2.7.5. Olatzagutia	75
2.2.7.6. Bakedao	77
2.2.7.7. Agoitz	78
2.2.7.8. Zufia	79
2.2.7.9. Espartza	81
2.2.8. Esaldi eta testu laburrak	83
2.2.8.1. Bortziriak (Lesaka 1549, 1609, 1626, Arantza 1663)	85
2.2.8.2. Baztan (Ziga 1576, Oronoz 1606, Amaiur 1659, Irurita 1660)	87
2.2.8.3. Basaburua txikia (Goizueta 1535, Ezkurra 1569, Beintza-Labaien 1585, Leitza 1590, Areso 1608, Goizueta 1633, Leitza 1677)	89
2.2.8.4. Larraun (Lekunberri 1551, Gorriti 1554, Etxarri 1614 , Baraibar 1649)	93
2.2.8.5. Araitz-Betelu (Arribe 1564, Intza 1610, 1611)	96
2.2.8.6. Sakana (Urdiain 1597, Hiriberri-Arakil 1619, Altsasu/Burunda c. 1648)	98
2.2.8.7. Ultzamaldea (Igoa 1565, Zenotz 1576, Urritzola-Galain 1576, Ostitz 1576, Anotzibar 1576, Orokieta 1578, Ihaben 1584, Iraizotz 1597, Olague 1615, Aroztegi 1656)	104

2.2.8.8.	Esteribar (Eugi 1565, 1566, Larrasoaña 1579, 1606, Zuriain 1613)	107
2.2.8.9.	Erroibar	110
2.2.8.10.	Eguesibar (Egues 1596, Olatz txipia 1596)	110
2.2.8.11.	Artzibar (Nagore 1559)	111
2.2.8.12.	Zaraitzu (Ezkaroze 1590, Otsagabia 1598, 1736)	112
2.2.8.13.	Ameskoa (Bakedao 1566)	114
2.2.8.14.	Goñerri (Urdotz 1587)	115
2.2.8.15.	Deierri (Aizkoa 1567, Aritzaleta c. 1602)	117
2.2.8.16.	Lizarrerria (Ollogoien 1570, Barbarin 1576)	118
2.2.8.17.	Gesalatz (Muzki 1597)	119
2.2.8.18.	Ollaran (Arteta 1562, Olloko bataio agiria)	120
2.2.8.19.	Oltza (Izkue 1609)	121
2.2.8.20.	Iruñerria (Iruñea 1529, 1535, Zarikiegi 1536, 1538 (2), 1562, 1563 (2), Osinaga 1572, Arlegi 1581, Iruñea 1581, 1533, 1593, 1594, 1596, 1599, 1600, 1605, Artika 1606, Iruñea 1612, 1632, 1640, Atarrabia 1647, Iruñea 1652, Berriozar 1661, Burlata 1670)	122
2.2.8.21.	Etxauribar (Etxarri 1554, Etxauri 1598)	130
2.2.8.22.	Izarbeibar (Uterga 1602, Muruzabal 1605, Adios c. 1605, Añorbe 1659)	132
2.2.8.23.	Elortzibar (Elortz 1613)	134
2.2.8.24.	Itzagaondoa (Erreta 1575)	135
2.2.8.25.	Urralbebeiti (San Vicente 1578)	136
2.2.8.26.	Agoitzaldea (Irunberri 1575, Urroz 1582, Irunberri 1629, Artaxo 1696)	137
2.2.8.27.	Ibargoiti (Elo 1597, 1629)	139
2.2.8.28.	Orbaibar (Orisoain 1536, Etxague 1572, Barasoain 1593, Santsoain 1594, Puiu 1596, Lepuzain 1653)	140
2.2.8.29.	Artaxoa (1561, 1573, 1607, 1742)	142
2.2.8.30.	Uxue (1581, 1598)	143
2.2.8.31.	Kokapen geografiko ezagunik gabekoak (1415eko esaldia, Orreagako Artxiboko esaldiak, Luis Delcarteren lekukotasuna)	144
2.2.9.	Juan Irañetak Pedro Iterori igorri gutuneko esaldia	146
2.2.10.	Henrike Borboikoaren jaiotza dela eta egindako bertsoa	147
2.2.11.	Eraulgo ezkontza gonbidapena	149
2.2.12.	Amenduxen olerkia	150
2.2.13.	Imarkoaingo koplak	155
2.2.14.	1609 Iruñeko txapelketako euskarazko olerki sarituak	156
2.2.14.1.	Pedro Ezkurraren olerkia	157
2.2.14.2.	Miguel Aldatzen olerkia	161
2.2.14.3.	Joan Elizalderen olerkia	163

2.2.15. Martinez Saratsakoaren lekukotasuna	167
2.2.16. Arreko koplak	168
2.2.17. Zannettiren kredoa	171
2.2.18. Orreagako Amari egindako bertsoa	174
2.2.19. Isastiren euskarazko testuak	176
2.2.19.1. Salbea	179
2.2.19.2. Miguel Sueskuen zortziduna	181
2.2.19.3. Errefrauak	182
2.2.19.4. Karlos V.a eta mandazainaren arteko elkarriz- keta	192
2.2.20. Ama Birjinari eskainitako erromantzea	193
2.2.21. Felipe IV.ari kantatutako koplak	196
2.2.22. Kurtederia etxeko armarriko euskarazko esaldia	199
2.2.23. Iturmendiko gurutze-bideko euskarazko testuak	200
2.2.24. Perotxegiren euskarazko hamarrekoa	201
2.2.25. Martin Salgadoren hamarrekoa	205
2.3. Goi-nafarrera zaharreko testu luzexkak	205
2.3.1. Aresoko erlijio testuak	206
2.3.2. Katixima zatiak	211
2.3.3. Leitzako apaizaren kontrako auzia	215
2.3.4. Berako olagizonaren gutunak	219
2.3.5. Joseph Elizalderen gutunak	223
2.3.6. Miguel Elizalde eta honen izebaren arteko gutunak	229
2.3.7. Irungo Udaleko agiriko euskarazko testuak	233
2.3.8. 1729ko sermoia	237
2.3.9. 1743ko Garizumako hirugarren igandeko sermoiak	245
2.3.10. Obanosko bertsoak c. 1744	254
2.4. Goi-nafarrera zaharreko testu luzeak	266
2.4.1. Joan Beriain	266
2.4.1.1. Tratacen da nola ençun vear den meza	267
2.4.1.2. Doctrina cristioarena euscaras	312
2.4.2. Frantzisko Elizalde	357
2.4.2.1. Apecendaco doctrina christiana uscaras	357
III. Goi-nafarrera arkaiko eta zaharraren hizkuntza-ezaugarriak	393
3.1. Fonologia	397
3.1.1. Bokalak	397
3.1.2. Kontsonanteak	404
3.1.3. Azentua	415
3.1.4. Ondorio zenbait	416

3.2. Morfologia	418
3.2.1. Izen morfologia	418
3.2.2. Aditz morfologia.	435
3.2.3. Ondorio zenbait	461
3.3. Sintaxia	463
3.3.1. Hitz hurrenkera	463
3.3.2. 'Xrekin Y' eta 'X Yrekin' egitura kopulatiboak	467
3.3.3. Objektu zuzena genitiboan.	468
3.3.4. Linschmann-Aresti legea.	469
3.3.5. Komunztadura gaiak.	470
3.3.6. Nominalizazioa.	471
3.3.7. Mendeko perpausak	471
3.3.8. Ondorio zenbait	475
3.4. Lexikoa.	476
3.4.1. Hiztegia	476
3.4.2. Goi-nafarrerera arkaiko eta zaharraren lexikoaren azterketa saio bat	491
IV. Goi-nafarreraren sailkapenaz eta periodizazioaz	501
4.1. Goi-nafarreraren sailkapenaz eta bilakabideaz gogoetak	501
4.1.1. Eremu zabaleko berrikuntza zaharrak	506
4.1.2. Eremu murriztagoko berrikuntzak	508
4.1.3. Ondorio zenbait	509
4.2. Goi-nafarreraren periodizazio baterako langaiak	511
4.2.1. Periodizazioa zergatik eta zertarako?	512
4.2.2. Goi-nafarreraren periodizazio bat	513
V. Ondorioak.	517
VI. Laburdurak	521
VII. Bibliografia	523
VIII. Eranskinak	539
1. Eranskina: hitz eta sintagma solteak	539
2. Eranskina: Beriainen aditzak.	555
2.1. <i>-i(n)-</i> erroa eta <i>*eradun Tradado de como se ha de oyr missa</i> liburuan	555
2.2. Aditzoin eta partizipioen erabilera <i>Tradado de como se ha de oyr missa</i> liburuan	560
2.3. <i>-i(n)-</i> erroa eta <i>*eradun</i> Beriainen dotrinan	563
2.4. Aditzoin eta partizipioen erabilera Beriainen dotrinan.	565

3. Eranskina: Elizalderen aditzak	568
3.1. Aditzoin eta partizipioaren erabilera Elizalderen dotrinan	568
3.2. NOR-NORK eta NOR-NORI-NORK saileko indikatibotik landako perifrasiak	569
4. Eranskina: Lizarraga Elkanokoaren NOR-NORI-NORK saileko indikatibotik landako adizkiak	570
5. Eranskina: 1745-1750 bitarteko testuak eta zalantzazkoak	570
5.1. Larrasoañako sermoia	570
5.1.1. Testua	571
5.1.2. Iruzkina	574
5.2. Urritzolako olerkia	575
5.2.1. Testua	576
5.2.2. Iruzkina	577
5.3. 1750eko eliza-aginduaren Orrioko aldaera	578
5.3.1. Testua	579
5.3.2. Iruzkina	580